

Inhoud

‘Ik wil dat het hier en nu gebeurt’
Interview door Colet van der Ven 7

Tussen confrontatie en verzoening:
Nederland en de islam 19

Laat ons niet in de steek. Gun ons een Voltaire 31

Waarom lukt het ons niet om naar onszelf te kijken? 39

Moslimes, eis je rechten op! 47

PvdA onderschat het lijden van moslimvrouwen 55

Schurende normen.
Over integratie als inwijding in de moderniteit 63

Waarom ik de VVD verkies boven de PvdA 87

Noten 93

‘Ik wil dat het hier en nu gebeurt’

Interview door Colet van der Ven

Ayaan Hirsi Ali wordt in 1969 in Somalië geboren als de dochter van Hirsi Magan, een bekende oppositieleider die het opneemt tegen dictator Mohamed Siad Barre. Nadat haar vader in 1976 noodgedwongen naar het buitenland is gevlucht, reist het gezin hem achterna. Via Saudi-Arabië en Ethiopië belanden ze in Kenia. Op haar tweeëntwintigste wordt ze tegen haar zin uitgehuwelijkt. Kort na de huwelijksplechtigheid – waar ze verstek laat gaan – vlucht ze via Duitsland naar Nederland. Ze doorloopt de asielpcedure, leert Nederlands, tolkt in onder meer abortusklinieken en blijf-van-mijn-lijfhuizen en volgt de studie politicologie. Na haar afstuderen gaat ze bij de Wiardi Beckman Stichting werken, het wetenschappelijk bureau van de PvdA. In kranten en tijdschriften, voor radio en tv doet ze van zich spreken als scherpe critica van de islam en de islamitische gemeenschap. De emoties lopen hoog op en Ayaan Hirsi Ali moet vanwege doodsb bedreigingen onderduiken in het buitenland. In oktober 2002 maakt ze de voor velen verrassende overstap van de PvdA naar de VVD.

‘Als ik na deze “onderduiktijd” terugkom in Nederland zal alle publiciteit zich in eerste instantie weer op mij richten en niet op het debat, maar er komt een dag dat de magie om mij heen wegvalt. Nu is het nog smullen voor de media: een zwarte vrouw die kritiek uit op de islam. Maar op een gegeven moment zullen ze verzadigd zijn en zal er weer ruimte komen voor de zaak zelf, voor het feit dat de mislukte integratie voor een belangrijk deel te maken heeft met de vrouwvijandige cultuur en godsdienst van de islam.

Dit is de uitgebreide versie van het interview dat eerder verscheen in *Opzij*, december 2002. Met dank aan Chris Rutenfrans.

Ik wist: wie kaatst, moet de bal verwachten. De negatieve reacties verrasten me niet. Dit is een onderwerp dat conflicten oproept. Ook als ik doorga – en ik ga door – moet ik er rekening mee houden dat er hard teruggeslagen zal worden. Ik begrijp die woede. Elke groep die voor een veranderingsproces staat, moet door die razer-nij heen. Mijn strategie is: net zolang prikkelen tot de storm uitge-raasd is. Op een dag zal ik de dingen kunnen zeggen die ik nu zeg, zonder dat het heftige emoties oproept. Er zijn inmiddels ook an-deren die zich uitspreken en sterk maken voor emancipatie van af-hankelijke, halfanalfabete, allochtone vrouwen. De derde feminis-tische golf komt er aan en ik krijg er kippenvel van.

Emancipatie is strijd. Ik heb voor die strijd gekozen en ga die nu voeren vanuit de vvd-gelederen. Ik heb de overstap gemaakt om-dat ik ziek werd van het ontwijkende gedrag van de PvdA. Die partij heeft haar ogen gesloten voor het groeiend onbehagen in de sa-menleving. Vrouwenonderdrukking is nauwelijks een thema. Ik mis het engagement.

Mijn keuze voor de vvd komt niet voort uit een afgenomen so-ciaal gevoel. Maar ik ben gaan inzien dat sociale rechtvaardigheid begint met een vrij en waardig individu. De hele samenleving is toegespitst op de individuele burger: tentamens doe je alleen, het belastingformulier vul je alleen in, je staat alleen voor de rechter. In alles staat de eigen verantwoordelijkheid voorop. Maar wat doet de PvdA? Die behandelt allochtonen nog altijd als groep. En waar-om? Omdat ze geen contact heeft met de realiteit.

Een voorbeeld. Ik ben tolk geweest bij allochtonen die sociale fraude hadden gepleegd. Voor een uitkering moeten beide partners hun handtekening zetten. De vrouw doet dat op bevel van haar man. Hij wijst het stippellijntje aan: tekenen. Maar ze heeft geen idee waarvoor ze tekent. In haar land van herkomst heeft ze dat nooit hoeven doen. Dan komt de politie aan de deur. De vrouw en de man worden verdacht van sociale fraude. Hij had er namelijk een baantje bij. Daar weet zij niets van. Hij gaat wel elke ochtend de deur uit en komt 's avonds laat thuis, maar een moslimman legt heus geen ver-

antwoording af over zijn handel en wandel aan zijn vrouw. Dan blijkt dat ze beiden de helft van tachtigduizend gulden moeten terugbetalen. Zij wordt medeverantwoordelijk gemaakt voor zijn escapades. Zo is er niet één geval, zo zijn er honderden.

Probeer de PvdA er maar eens van te overtuigen dat die vrouwen bevrijd moeten worden uit hun afhankelijke positie. Dat lukt je niet. De partij spant zich met de beste bedoelingen in om moslimvrouwen in die positie te houden. Denkt dat dat goed is voor hun identiteit. “Die vrouwen,” zeggen ze, “zijn gelukkig in hun eigen cultuur.” Ook de kinderen worden volledig over het hoofd gezien. Tot het “kutmarokkaantjes” zijn geworden. Dan heb je de poppen aan het dansen.

Rob Oudkerk vertelde in *HP/De Tijd* over zijn praktijk als huisarts: “Ik heb nooit in God geloofd. Ik hoor wel eens patiënten van me zeggen: ‘Dat mijn man zo ziek geworden is, is de wil van God.’ Dat lijkt me een prettige overtuiging.” De gedachte dat je leven in handen van God ligt, kan misschien troost bieden op je sterfbed, maar zorgt er ook voor dat je eerder op dat sterfbed terechtkomt. Maar Rob Oudkerk vond het een “prettige overtuiging”. Hij gelooft zelf niet in God, maar het lijkt hem aangenaam om dit soort nonsens te kunnen uitkramen. Waarmee hij in feite zegt: ze hebben het recht op hun eigen achterlijkheid.

Doorslaggevend voor mijn overstap naar de vvd was de verzekering van Zalm dat ik alle ruimte krijg om de integratie en emancipatie van allochtone vrouwen op de kaart te zetten.’

‘Ik snap niet dat mijn beslissing zoveel emotie oproept. Er worden woorden als “verraad” gebruikt. Alsof ik lid geworden ben van een criminele organisatie. Terwijl na acht jaar Paars de verschillen tussen de vvd en de PvdA echt niet schokkend groot zijn. Ik begrijp dat mensen persónlijk teleurgesteld zijn. Maar het feit dat de PvdA veel voor me gedaan heeft, is geen reden om de partij trouw te blijven op het moment dat ik me niet meer kan vinden in haar standpunten. En waarom doet iedereen alsof het een impulsieve beslissing is? Ik heb in augustus al aangekaart dat ik ontevreden was en weg wilde.

Natuurlijk heb ik een en ander bij te leren. Ik snap dat ik soms compromissen moet sluiten, strategischer moet leren denken en zorgvuldiger moet formuleren, maar ik ben niet van plan op te geven. Ik leef met de prijs die ik daarvoor moet betalen. Als ik beschermd word, heb ik de mentale kracht om door te gaan. Ik moet alleen niet te veel te snel willen. Mijn ongeduld is mijn achilleshiel: ik wil dat het hier en nu gebeurt. Ik heb mensen nodig die me vertellen: het kan ook morgen.'

'Ik weet dat mijn vader van me houdt, maar ik maak een keuze die radicaal ingaat tegen alles waar hij voor staat. Zijn uitspraak in Vrij Nederland – als die waar is – dat hij nooit bedreigende telefoontjes heeft gekregen, was een klap in mijn gezicht. Na elk publiek optreden is hij gebeld en hebben Somalische moslims hun beklag bij hem gedaan. Aanvankelijk liet hij die telefoontjes voor wat ze waren, maar vroeg wel aan mij wat er van die verhalen klopte. Ik heb hem verteld dat ik opkom voor de rechten van de vrouw in de islam. Zijn reactie was: "Kom op waarvoor je op wilt komen, maar doe het in de naam van God." Het feit dat ik nu publiekelijk God aan de kant heb geschoven, is een zware, bijna onverteerbare teleurstelling voor hem. Ik besmeur de islam en daarmee zijn naam en eer. Dat is de reden waarom hij zich van me afkeert. Ik heb met hem te doen en ben tegelijkertijd woedend. Ik verwijt hem voorwaardelijk van zijn kinderen te houden. Elke keer als hij voor de keuze tussen de gemeenschap en zijn kinderen staat, kiest hij voor het eerste. Dat doet pijn.'

'Ik ben een echt vaderskind. De korte perioden dat hij in ons gezin verbleef, was hij uitzonderlijk lief voor me en prees hij me de hemel in. Hij heeft ook een paar dingen geregeld waar ik hem tot op de dag van vandaag dankbaar voor ben. Zo mochten mijn zus en ik in Ethiopië van mijn moeder niet naar school. We zouden toch binnen een paar jaar uitgetrouwde worden en dan hadden we niets aan al die kennis. We konden ons beter bezighouden met het huishouden.

Maar mijn vader stond erop dat wij naar school gingen. Hij zei dat hij mijn moeder voor altijd zou vervloeken als ze ons dat verbod. Ook heeft hij zich vierkant verzet tegen onze besnijdenis. Hij weet alleen niet dat mijn oma die buiten hem om heeft doorgezet.

Mijn broer, zus en ik spraken hem wel aan op het feit dat hij altijd weg was. Hij had ons op de wereld gezet, maar nam daar de verantwoordelijkheid niet voor. We vonden zijn politieke bemoeienissen prima, waren er ook wel trots op, maar we wilden ook een vader. Hij vond dergelijke kritiek beneden onze waardigheid. Triviaal gezeur. We moesten inzien dat hij een roeping had, en dat wij daarvoor met opgeheven hoofd offers moesten brengen. God had hem de eer van deze positie geschonken.'

'Toen ik werd geboren zat mijn vader in de gevangenis. Ik was zes toen ik hem voor het eerst zag. Ondanks zijn afwezigheid voelden wij als kind de spanning die zijn politieke activiteiten met zich meebrachten. Ik noem de jaren in Somalië altijd "de fluisterperiode". Zachtjes, zachtjes, want niemand is te vertrouwen. Ik herinner me nog het bonken op de deur, mijn oma die opendoet en tegen de grond geduwd wordt, het verbale geweld, de huiszoekingen. Dat is voor een kind niet te snappen.

Op mijn zesde reisden we mijn – inmiddels gevluchte – vader achterna naar Saudi-Arabië. Daar waren we geen van allen gelukkig, behalve mijn moeder, die gedijde in het streng-religieuze klimaat. Wel vergeleek ze de Saudiërs met geiten en schapen omdat ze hen zo dom vond. Wij moesten in groene jurken met lange mouwen en een strak om het hoofd gebonden doek naar school. We kregen blaren op onze rug van de hitte. Mochten niet buiten spelen. Na een jaar verhuisden we naar Ethiopië, waar een groot deel van de Somalische oppositie leefde, en weer anderhalf jaar later naar Kenia.'

'Mijn vader heeft vijf dochters en een zoon bij vier vrouwen. Mijn moeder is zijn tweede echtgenote. Hij leerde haar kennen in de tijd

dat zijn eerste vrouw, Maryan, in Amerika zat. Daar was ze door hem naartoe gestuurd om te studeren. Ze bakte er niet veel van, maar mijn vader wilde dat ze daar bleef tot ze haar diploma's had gehaald. Ondertussen waren de alfabetiseringscampagnes begonnen waarvan hij een van de initiatiefnemers was. Hij gaf zelf ook les en mijn moeder was een leerlinge van hem. Hij vond haar slim en ambitieus en is met haar getrouwd. Kort na elkaar kregen ze drie kinderen en op een dag stond Maryan voor de deur. Ze wist niets van zijn tweede huwelijk en was razend. Ze eiste dat hij een keus zou maken. Mijn vader koos voor mijn moeder en scheidde van Maryan.

In 1980 vertrok hij naar Ethiopië. Na een jaar kwam hij ons opzoeken. Mijn moeder zei: "Als je nu weer weggaat hoef je nooit meer terug te komen en ben ik je vrouw niet meer." Hij is weggegaan en tien jaar later teruggekomen. Mijn moeder heeft hem niet eens gegroet. In die houding volhardt ze tot op de dag van vandaag. Hij is later nog getrouwd met een Ethiopische en een Somalische – ik weet niet waar die zijn gebleven – en inmiddels weer hertrouwd met Maryan, zijn eerste vrouw. Ze wonen nu samen in Londen.'

'Ik had naast een oudere broer een twee jaar jonger zusje, dat ik erg bewonderde. Ze was opstandig en deed wat ze wilde. Het maakte haar niet uit dat ze daarvoor geslagen werd. Ik was banger en braver, paste me aan. Zij nooit. In de puberteit wilde ze korte rokjes dragen. Dat werd ronduit onfatsoenlijk gevonden. Mijn moeder verscheurde die rokjes, maar iedere keer kocht mijn zusje weer een nieuw. In de tweede klas van de middelbare school gaf ze er de brui aan. Iedereen was kwaad, maar dat kon haar niets schelen. Ze heeft toen op eigen initiatief een secretaresseopleiding gevolgd waarvoor ze met vlag en wimpel is geslaagd. Daarna vond ze een baan bij de Verenigde Naties. Van mijn moeder mocht ze niet werken, maar mijn zusje deed het toch, de verbale en fysieke mishandelingen ten spijt.

Ze was een sterke vrouw en dwong overal bewondering en respect af, behalve thuis. Toen ook zij uitgetrouwde dreigde te wor-

den, is ze me achterna gereisd naar Nederland. Ze kwam in januari 1994, en anderhalf jaar later was haar Nederlands zo goed dat ze op de universiteit terecht kon. In die tijd begonnen de huilbuien en werd haar gedrag vreemder. Ze kon moeilijk gezelschap verdragen, maar ook niet alleen zijn. Ze keek uren achter elkaar televisie, of er nou iets te zien was of niet. Lag dagen in bed, at niet. Op een gegeven moment vertelde ze dat ze zo ongelukkig was omdat ze haar geloof had verwaarloosd. Ze ging een hoofddoek dragen, probeerde te bidden. Dat lukte de ene dag wel, maar de andere dag niet, wat haar schuldgevoel vergrootte, want op elk gebed dat je mist, staat een straf. Ze zei ook voortdurend: "Ik lijd zo, maar niemand begrijpt me." En ze schaamde zich voor haar gedrag in het verleden tegenover mijn moeder. Ze had gruwelijke spijt van al die ruzies. En een hekel aan Nederland. We stonden eens in de ijzige kou bij een bushalte toen ze zei: "Weet je waarom deze mensen niet in de hel geloven? Ze zitten er al in." In de islam is de hel de plaats waar je zowel kunt verbranden als bevriezen.

Op een bepaald moment kreeg ze een psychotische aanval en is ze opgenomen in het ziekenhuis. Ze reageerde goed op de medicijnen, maar had ook last van de bijwerkingen: onrust, pijn, stijve spieren, rare reflexen. Ik zag mijn zusje, die mooie sterke vrouw, onder mijn ogen aftakelen.

In juli 1997 is ze teruggegaan naar Kenia. Daar kreeg ze geen medicijnen meer, maar werden islamgeleerden opgetrommeld om haar psychosen te bezweren. Ze sommeerden haar de koran te lezen om rustig te worden. En ze werd naar een heksenbezweerder geslept, omdat mijn stiefmoeder haar behekt zou hebben. Mijn zusje zei tegen die vrouw: "Als je in staat bent zulke verregaande krachten los te maken, zou je die moeten gebruiken om je rotte tanden te genezen." In haar gekte behield ze haar scherpte. Soms werd ze vastgebonden of geslagen om haar rustig te krijgen, maar dat werkte natuurlijk niet. De psychosen werden alsmear heviger. Ze kreeg achtervolgingswaan en at niet meer. Op 8 januari 1998 is ze overleden.

Haar dood was het allermoeilijkste moment in mijn leven. Toen mijn vader me belde om het me te vertellen kreeg ik een hevige huilbui, waarop hij zei: “Daar hoef je toch niet zo moeilijk over te doen? We gaan toch allemaal terug naar God?” Ik heb het allereerste vliegtuig naar Nairobi genomen, maar kwam te laat voor de begrafenis. Waarschijnlijk is ze overleden aan uitputting, maar ik weet het niet zeker want er is geen autopsie gedaan. Het is in onze cultuur taboe om vragen te stellen over de doodsoorzaak. Elke keer dat ik daarover begon, werd ik neergezet als een zeurend klein kind, kreeg ik te horen: God geeft en neemt het leven.’

‘Mijn zusje en ik waren nog maar klein toen het ons opviel dat we steeds respect moesten opbrengen voor ons broertje. Hij was maar tien maanden ouder dan ik, maar we kregen door dat alleen jongens ertoe doen. Een moslimvrouw heeft meer status naarmate ze meer zonen heeft. Als mijn oma gevraagd werd hoeveel kinderen ze had, zei ze: “Eén.” Ze had negen dochters en één zoon. Dat zei ze ook over ons gezin. Dat we maar één kind hadden. “En wij dan?” vroegen mijn zus en ik. “Jullie gaan voor ons zoontjes krijgen,” antwoordde ze. Ik werd er wanhopig van. Wat moest ik met mijn leven op aarde? Zoontjes baren! Een zoontjesfabriekje worden. Ik was toen negen jaar.

Om hun toekomstige functie als zoontjesfabriek zo goed mogelijk te vervullen, wordt meisjes van jongs af aan geleerd om zich te schikken. Naar God, vader, broer, familie, clan. Hoe beter een vrouw daarin slaagt, hoe deugdzamer ze gevonden wordt. Je moet altijd geduldig zijn, ook wanneer je man de meest vreselijke dingen van je verlangt. En daarvoor word je beloond in het hiernamaals. Maar die beloning stelt weinig voor. Voor vrouwen zijn er in het paradijs dadels en druiven. Verder niets.

Toen we in Saudi-Arabië woonden, mocht mijn broer altijd overal mee naar toe met mijn vader. Wij moesten thuis blijven. Maar mijn zusje en ik waren nieuwsgierige kinderen. We wilden ook mee, vonden het niet rechtvaardig. Voor dat woord was mijn vader heel

gevoelig. Dat wisten we. Hij ging er dan ook meteen op in: “Allah heeft gezegd: ‘Ik heb de vrouw een eervolle plaats gegeven. Ik heb het paradijs onder haar voeten geplaatst.’” We keken naar de voeten van mijn moeder, naar de voeten van mijn vader en barstten in lachen uit. De zijne waren zoals altijd gehuld in dure Italiaanse leren schoenen, maar de voeten van mijn moeder waren bloot, zwaar gehavend van het vele lopen op goedkope sandalen, de vellen hingen erbij. Mijn vader lachte met ons mee, maar mijn moeder werd kwaad, gaf ons een klap en stuurde ons de kamer uit. Ze was als de dood voor blasfemie.’

‘In Kenia ging ik na de lagere school naar de Moslem Girls Secondary School. Daar waren meisjes uit Kenia, maar ook uit Jemen, Somalië, Pakistan en India. Er zaten slimme meisjes tussen, die overal goed in waren, in leren én in sport. ’s Morgens werden de namen afgeroepen. Present moest je dan zeggen. Maar vanaf een bepaalde leeftijd waren steeds meer meisjes *absent*. Niemand wist waar ze gebleven waren. Later hoorden we dat ze waren uitgehuwelijkt. Soms kwam ik ze een of twee jaar daarna weer tegen. Er was niets meer van over. Al die meisjes waren zoontjesfabrieken geworden: dik, zwanger of met een kind op de arm. De vechtlust, het licht in hun ogen, het springerige was verdwenen. Onder die meisjes kwamen veel depressies en zelfmoorden voor. Ik heb geluk gehad dat mijn vader toen niet bij ons woonde. Anders was ik waarschijnlijk ook op m’n zestiende uitgehuwelijkt en op die leeftijd kun je niet vluchten. Waar had ik naartoe moeten gaan?’

‘Halverwege de jaren tachtig kwam in Kenia de islamisering op gang. Ik was op zoek, zoals zoveel pubers, en bijzonder onder de indruk van onze docente islam. Ze was een aparte verschijning. Ze had een bleek, hartvormig gezicht dat geheimzinnig contrasteerde met haar zwarte hoofddoek en zwarte lange jurk. Ze kon gedreven vertellen over de liefde voor God en onze plichten ten opzichte van Hem. Toen heb ik voor het eerst de behoefte gevoeld om martelaar

te worden. Het zou me dichterbij God brengen. Overgave aan de wil van Allah, daar draaide het om. Als een mantra herhaalden we die ene zin: wij onderwerpen ons aan de wil van God. Ik ging me spontaan sluiëren, droeg zwarte gewaden over mijn schooluniform. Mijn moeder vond het prachtig, mijn zusje was minder enthousiast.

Toen kreeg ik een vriendje. Dat was verboden. We zoenden. Dat was helemaal verboden. Het was ook nog eens een heel religieus vriendje. Streng in de leer waar het de omgang tussen mannen en vrouwen betrof, maar in het leven hield hij zich niet aan de regels. Op dat moment zijn bij mij de eerste sterke twijfels gerezen. Over het feit dat ik loog, hij loog. Hoe religieuzer ik werd, hoe meer ik aan het liegen en bedriegen was. Daar klopte iets niet.

Later ben ik in een vluchtelingenkamp aan de grens tussen Somalië en Kenia geweest. Ik zag hoe vrouwen die verkracht waren in de oorlog, aan hun lot werden overgelaten. Ik vroeg me af: als er een God is, waarom laat hij dit dan toe? Ik mocht dit niet denken, laat staan uitspreken, maar mijn geloof brokkelde steeds meer af. Toch bleef ik mezelf moslima noemen.

11 september was een beslissend keerpunt, maar pas een halfjaar later, nadat ik het Atheïstisch manifest van Herman Philipse had gelezen, durfde ik hardop te bekennen dat ik niet meer geloofde. Ik had het boek al in 1998 gekregen van Marco, maar wilde het niet lezen. Ik dacht: een atheïstisch manifest is een duivels manifest. Ik voelde weerstand. Maar een halfjaar geleden was ik er klaar voor. De bodem was rijp. Ik zag in dat God een verzinsel is en dat overgave aan zijn wil niets meer of minder betekent dan overgave aan de wil van de sterkste.'

'Ik heb niets tegen religie als bron van troost. Rituelen en gebeden kunnen houvast bieden en ik verlang van niemand om dat op te geven. Maar ik wijs religie af als ijkpunt van moraal, als richtsnoer voor het leven. En met name de islam omdat die godsdienst allesomvattend is, iedere stap in je leven beheerst.